

ET BESVÆRLIGT SKRIFTEMAAL

Av *Hans Fussing*.

I begyndelsen av maj 1708 rejste en bondepige *Maren Pedersdatter* fra sit hjem i Humble paa Langeland over til Jylland for at besøge nogle slægtninge¹). Da hun paa vejen en aften kom til Sønder Højrup, fik hun nattelogi i landsbyen, men der blev ikke megen ro, for samme nat blev der i den lille by indkvarteret en afdeling av fynske nationale infanteriregiment. Foraaret og de blanke knapper var for meget for pigen, og hun indlod sig med lieutenant *Jens Juul Skram*, der synes at have været en livlig herre. Hvorvidt hun derefter kom til Jylland, kan ikke oplyses, men om vinteren var hun hjemme hos sin moder *Maren Mortens* i Hennemved paa Langeland, og her fødte hun en søn, som blev døbt 10. februar 1709. Han blev kaldt *Jens* efter sin fader, og fadderne var jævne folk fra sognet, et par av dem tjenestefolk paa Skovsgaard²). Efter fødslen tog *Maren Pedersdatter* til Flensborg, hvor hun var amme, men hun vendte tilbage til Humle og ønskede nu at staa offentlig skrifte, hvad der var den absolutte betingelse for, at hun kunde komme til alters, efter at hun havde overtraadt det sjette bud, men sognepræsten, mag. *Mogens Haugaard*³), henviste hende til at søge avløsning der, hvor barnet var avlet, hvad der var i overensstemmelse med lovgivningen, eller til det sidste sted, hun havde tjent, hvad han derimod intet grundlag havde for at gøre. Det kunde *Maren Pedersdatter* nu ikke vide, og efter at hun forgæves havde været paa Taasinge, hvor hun sidst havde opholdt sig, tog hun tilbage til Flens-

borg, men der vilde ingen avløse hende, maaske i erkendelse av at hun ikke, som sket var, tidligere burde være blevet taget til alters. Efter disse forgæves henvendelser vendte hun tilbage til Langeland og gik igen til sin sognepræst, men alt hvad hun fik ud av sin fornyede anmodning var nedenstaaende brev:

„Nærværende Maren Pedersdatter kom besofvet her til sognet sidst i det aar 1708 og lagde sig ind hos hendis moder i Hennemved, hvor hun og fødte hendis barn sc. en søn, som i Humble kirke blef døbt *dom. quinquages.* 1709 og kaldet Jens, udlagte ved daaben til barnefadder velbr. Jens Juel Skram, *lieutenant* ved land-militien, hvilket jeg efter hendis begiering atter meddeler hende. Men afløsning faar hun søge, hvor barnet er aulet eller hvor hun sidst tiende og lod sig betienne med *sacramentet*.

Humble Præstegaard d. 12. septr. 1712.

M. Haugaard.“

Udstyret med dette dokument drog Maren Pedersdatter dagen efter til Taasinge, hvor hun formentlig paa vejen fra Flensborg til Langeland havde opholdt sig nogen tid og faaet sin lille dreng anbragt hos nogle venner. Sognepræsten i Landet hr. *Peder Lucoppidan*⁴⁾ var imidlertid stadig ikke mere villig end sin collega paa Langeland til at modtage pigen til skrifte, men sendte hende videre til Sønder Højrup, idet han medgav hende følgende brev til sin embedsbroder paa Fyn:

„*Vir plurimum venerande, amice et frater honoratissime.*

Nærværende qvindfolk Maren Pedersdatter, hvis forældre har boet paa Langeland, hafver fød et uegte barn i Humble sogn. Sammesteds som den er døbt og lever endnu (det) endnu og opholdis hos hendis venner i mit sogn. Dette barn beretter og bekiender hun at være aflet udi Hørup sogn udi Fyen; hun har siden været i Flensborg og tient for amme og er der formedelst præsternes uvidenhed *admitteret* til *sacramentet*, som hendis beviis derom formelder;

mens som hun for sin forseelse icke endnu har staaet skrifte, henviser dend hæderlige mand hr. Mogens Haugaard hende fra sig til det sted, hvor barnet er aulet, som hun bekiender at være i Hørup sogn. Hvorover jeg tjenstvilligst vil hafve hende recommenderit til *pl. ven. dom. fratrem*, at hand maae paatage sig dend umag hende udi sin meenighed *publice* at *absolvere* og gifve et ord til *attest* derom, paa det hun andre steder kunde til *altarens sacramente* annamids og efter sin begangne forseelses alvorlige afbigt kunde igien antages iblant andre christne mennisker.

Jeg vil hermed have hannem med kieriste hustru og børn nest ald velstands ønske gud troligen befalet forblifvende stedse

hands

allervilligste broder

og tiener

Peder Jensen.

Lande præstegd.

d. 14. sept. 1712."

Saa var Maren Pedersdatter ligevidt! Iøvrigt havde hr. Peder ret i at avvise hende og i sine nedsættende bemærkninger om præsterne i Flensborg, for ingen, der havde begaaet lejermaal, maatte tages til alters, før den paagældende havde staaet offentlig skrifte, og da hun havde været amme i Flensborg, kunde præsterne ikke være helt uvidende om, at hun havde faaet et barn. Medmindre Maren Pedersdatter havde bundet dem en historie paa ærmet om, at hun var enke og barnet dødt, maatte de være klar over, at hun havde overtraadt det sjette bud. Det av hr. Peder nævnte brev fra en præst i Flensborg, om at hun der havde været til alters, er ikke bevaret og kendes kun fra hans omtale av det.

En ugestid senere kom Maren Pedersdaatter saa til præstegaarden i Sønder Højrup med hr. Peders brev, men sognepræsten hr. *Erik Svitzer*, der ganske mod loven nægtede at avløse hende, skrev blot bag paa sin taasingske collegas brev følgende:

„Nærværende qvindfolk Maren Pedersdaatter er icke en læm af min meenighed, om endskiønt hun siger, gierningen er giort her, hvorfore, som jeg selv ei antager hende paa dend maade, saa tillader jeg gierne at en anden hende *absolverer*, effterdi jeg i slig til felde har ingen *prætention*.

Erich Svitzer.“

Høyrup præstegd.

d. 22. sept. 1712.

Det synes saaledes ganske umuligt for den arme pige at komme til alters, selv om hun var mere end villig til at underkaste sig det offentlige skriftemaals pinagtighed og havde vist stor energi for at faa sagen i orden. Men naar præsterne ikke vilde hjælpe hende, saa satte hun sin lid til biskoppen, til hvem hun sendte følgende brev:

„Høy ædle hr. biskop, doct. Christian Muus.

Som jeg ælendige synderinde er kommen i stor ælendighed paa min saligheds vegne og lever i største siæle vaade ved det 6te guds buds overtrædelse, først idet jeg for henved paa (sic) 4de aar, siden jeg vilde rejse til Jylland til nogle af mine folck, da der jeg kom til Høyerop om aftenen, tog jeg mig *logement* hos en mand ved nafn Jørgen Eliesen, hvor da en lieutenant under landfolcket ved nafn Jens Juel Skram kom der at ligge om natten, hvor han da overilede mig med løstgigheds gierning og bedref synden, og jeg ved ham blef svanger. Nu hafver jeg giort barsel hjemme hos min moder, som nu boer i Hennemved paa Langeland, og mit barn blef døbt i Humblev kircke, som vider kand ses af hr. Mogens Hafgaards, at jeg lagde lieut. Skram ud til mit barns fader, saa sagde jeg ham, der jeg kom op at ville stande skrifte, viser hand mig af og hen som barnet var aflet eller til det sted, jeg tilforn været eller tient hafver. Søgte jeg nu hr. Peder i Lande paa Taasinge, hvor jeg ogsaa viste hannem een attest fra Flensborg, at jeg har der gaaet til guds bord og var amme hos Mathis Kiædelsen i Flensborg, som og videre af hr. Peders mis-sive til hr. Erich Svitzer i Høyerup kand sees. Levet saa derfor i slig

stor ælendinghed, at dend ene vilde ikke annamme mig og den anden icke heller, raader derfor nogle mig af mine folk, at jeg skulle rejse til Flensborg, der jeg nu kom til igien, som jeg der hafde været i to aar, vaar det lige nær med mig, ingen vilde annamme mig til obenbar skrifftemaal, søgte jeg da deres skriftlige svar, som jeg hafver hos mig, saavel hr. Ericks som andre gode hæderlige mænds, som jeg vil allerydmygst bede, at velbr. hr. biscop giver sig dend store umage den igiennemseer.

Vil nu i allerdybeste og hierteligste ombede, Deres velbr. hr. biscop ville af sin store naade og barmhiertighed hielpe mig til min saligheds middel, saa som jeg gaar hen ælendigere end noget creatur, jeg arme ælendige fortabte menneske. Jeg vil gierne lide ald dend straf, som mig kand blifve paalagt, maa jeg kun blifve frelst og faae naade, at hr. biscop ville findis mig arme menneske saa naadig, at een af præsterne maa eller skal annamme, hvilken han kiender for ret, som gud vil visselig belønne. Gud beskierme hands velbr. hr. biscop, forventis een naadig og behielpelig *resolution*.

Af Knusbølle paa Taasinge i hr. Peders sogn d. 3. oct. Ao. 1712

Maren Pedersdatter."

Selv om Maren Pedersdatter ved den energi, hun har udfoldet for at faa sin saligheds sag i orden, har vist sig at være noget udover det almindelige, kan man næppe tænke sig, at hun har været i stand til selv at sætte denne skrivelse op. Da den kun er bevaret i avskrift, kan intet sluttes av dens ydre form, men trods visse kejtheder er det et velskrevet brev, og man maa antage, at hun har faaet hjælp av en eller anden skriver.

Da brevet kom til biskop Muus, lod han baade dette og de tre præsters skrivelser indføre i sin korrespondanceprotokol, og han resolverede derpaa følgende i sagen:

„Efter foranførtes beskaffenhed vilde sognepræsten til Hoyerup og Aarslef sogene ærværdige hr. Erich Svitzer, udi hvis meenighed

indbemd. qvindfolchis barn skal være afledt, hende for saadan hendis der paa steden begangne lejermaal *publice absolvere*, naa hun sig dertil bodfærdig indstiller, og kand det ingenlunde *approberis*, at hands ærværdighed ved foranførte skrifvelse af nestleden 22. sept. maatte under dend der udi *mentionerede* tilladelse vilde skyde fra sig saadan forretning, som hand er pligtig til at gjøre efter loven, thi paa dend maade kunde hun fremdelis lide uforsvarlig ophold i hendis saligheds sag.

Odense. d. 7. oct. 1712.

Ch. Muus.“

Det var jo en alvorlig næse til hr. Erik, og man maa formode, at det endelig er lykkedes Maren Pedersdatter at blive avløst og faa adgang til at nyde nadveren. Biskop Muus har ikke taget stilling til de flensborgske præsters fadæse, men den laa jo ogsaa uden for hans stift, saa han nøjedes med at holde justits blandt sine egne præster. Det eneste sted i Danske Lov⁷⁾, hvormed hr. Erik kunde have undskyldt sin optræden, er 2 - 9 - 20, hvor det tillades den, der „ikke saa lettelig“ kan komme til det sted, hvor synden er begaaet, at blive avløst et andet sted, men saadan var forholdet ikke her, idet Maren Pedersdatter jo netop var kommet til Sønder Højrup for at staa offentlig skrifte, og der kan næppe findes nogen virkelig undskyldning for præstens avvísning, idet pigen ved sine rejser havde vist sin gode vilje til at avbede sin synd. Da Sønder Højrup kirkebog ikke findes før 1717, kan man ikke se, om avløsningen har fundet sted der, men det er næppe sandsynligt, at hr. Erik har turdet sidde en saa kraftig paamindelse fra sin biskop overhørig. I al fald er Maren Pedersdatter ikke blevet avløst i sit hjemsohn Humle. Hendes senere skæbne kan ikke oplyses, men hverken hun eller hendes dreng er begravet i Humle i tiden op til 1733 eller i Landet til 1740, saa der er en mulighed for, at der endnu findes en skraabjælke-linje av de gamle Skramer paa Langeland.

Drengens fader⁸⁾ var nemlig et af de sidste medlemmer av slæg-

ten Skram med enhjørningen i vaabnet. Hans fader var *Otte Skram* til Donneruplund, der døde forarmet, og hans moder formentlig *Ida Marie Juul*. Hans fødselsaar er ukendt, men 1705 blev han fændrik og 1707 lieutenant ved fynske nationale infanteriregiment. 1707—9 stod han ved regimentes langelandske kompagni, saa det er jo muligt, at han tidligere har kendt Maren Pedersdatter, i al fald har hans privatliv ikke været uangribeligt, for i 1714 stilledes han for en krigsret for sin uheldige livsførelse og blev dømt til tre maa-neders „skildren“ det vil sige til midlertidig degradation. Hans regimentschef var nu ikke tilfreds med dommen, saa han indstillede 22. august 1714 til første krigssekretær general *Eichstedt*, at Skram blev afskediget paa grund av „et liderligt lefnet med dricken og andet meere uanstendigt“⁹⁾. *Eichstedt* fulgte oberst *Ditlev v. Holsteins* indstilling, og 25. august 1714 afskedigedes han av krigstjeneren ved kongelig resolution¹⁰⁾. Naar man tager i betragtning, at det var under den store nordiske krig, hvor man i høj grad havde officerer behov, og naar man tænker paa, at tiden ikke tog tungt paa militærets lejemaalssager, idet militærpersoner siden 3. januar 1671 — indskærpet 1. november 1681 — var fritaget for offentlig skriftemaal, kan man vist gaa ud fra, at *Jens Juul Skram* ikke har hørt til de gode børn. Hans senere skæbne er ubekendt, men enten han eller hans broder *Valdemar*, der døde 1722, og som iøvrigt var blevet afskediget som kaptajn for slet konduite, var den sidste mand av slægten.

NOTER

1) Sagen findes i Fyns Bispearkiv. Biskop Muus' korrespondanceprotokol 1712—17 f. 61 ff. Her findes baade de nedennævnte breve og biskoppens resolution i sagen.

2) Humle kirkebog.

3) Mogens Hansen Haugaard var præst i Humle 1694—1749.

4) Peder Jensen Lucoppidan var præst i Landet 1672—1717.

5) Erik Rasmussen Svitzer var præst i Sønder Højrup og Gestelev 1691—1742.

6) Christian Muus var biskop over Fyns stift 1712—1717. Se Dansk biografisk Leksikon.

7) Danske Lovs bestemmelser om avløsning findes 2-5-10, 2-5-18, 2-5-22, 2-9-20 og 6-13-1, men hverken der eller i Kirkeritualet av 1685 kap. 4, art. 11 findes noget direkte paabud om, at avløsningen skulde finde sted, der hvor barnet var avlet, hvorimod der ikke kan være tvivl om, at det har været praxis, at en synd skulde skrives, der hvor den var begaaet, blot med den i D. L. 2-9-20 nævnte undtagelse, og den kan ikke anvendes i den her behandlede sag.

⁸⁾ D. A. A. 1917 s. 474. Sml. Hirschs officersfortegnelse.

⁹⁾ Krigskancelliet. Refererede sager. 1714 25. august.

¹⁰⁾ Krigskancelliet. Kgl. Resolutioner. Prot. O. Udgaaede sager nr. 1814.

¹¹⁾ Kgl. forordn. av nævnte dato.